

FOLIA SELECTA

KUKLAY ANTAL:	Pilinszky János <i>Betűk</i> , <i>sorok</i> című verséről	1
PILINSZKY JÁNOS:	A kétféle közhelyről	2
SZIGETI I. JÓZSEF OP:	Természetes vágy Isten után	3
SZIGETI I. JÓZSEF OP levele	édesapjához	13
KUKLAY ANTAL:	Emlékbeszéd	21
FLORILEGIUM – Horváth Sándor OP:	Eljutunk-e a tranquillitas ordinis-hez	25

Köröm 2002 szeptember

Pilinszky János

BETŰK, SOROK

Megérdemelné a békés halált
minden írnok, aki az éjszakában
tollat fog és papír fölé hajol.

Szent Ágoston szerint Pax est tranquillitas ordinis: A béke a rend nyugalma. Őt követve mondhatjuk, hogy a szépség a rend ragyogása. Ez a ragyogás sugárzik az éjszakában a fehér papírról a betűk és sorok rendjéből, amit az írnok vág az eszmék és tények sűrűjében. Mikor leteszi a tollat, felegyenesedik és megtörli verejtékes homlokát, az agg Simeonnal ad hálát az ige megtestesüléséért:

Bocsásd el most szolgálodat, Uram,
Szavaid szerint békességben,
Hiszen már látták szemeim az üdvösséget,
Melyet minden nép számára rendeltél:
Világosságul a pogányok megvilágítására
És dicsőségére népednek, Izraelnek. /Lk. 2, 29-32./

Pilinszky János

A KÉTFÉLE KÖZHELYRŐL

...Korunk egyik alapvető kérdése, hogy sorra megfosztotta magát a nagy és ősi jelképek erejétől, a valóságot egyedül a tények egysíkú felszíni világára csökkentve. Nemcsak mi, de beszédünk is megsínylette ezt a "világomlást". Nyelvünk ugyanis egyszerre kifejezője a kimondhatónak és kimondhatatlannak, a konkrétan adott és a természetfölötti világnak, annak, ami aktuális és annak, ami örök. Hasonlóképp: nyelv nélkül sose tudnánk "kimondani" személyiségünket, létünk egyszerűségét - de örök, egyetemes közösségünket, összetartozásunkat se. Igaz, a kimondhatatlant sose tudjuk kimondani - de ez nem azt jelenti, hogy *nincsen*. Ellenkezőleg: ő az, aki beszél. Ő az a nélkülözhetetlen Ige, amelyből szavaink fakadnak, amikor valóban szavakra, "szavainkra" találunk.

Szigeti I. József O.P.

TERMÉSZETES VÁGY ISTEN UTÁN*

Aquinoi Szent Tamás a *Summa Theologiae* első részének hatvanadik fejezetében az angyalok szeretetével foglalkozik. Elsőként azt tárgyalja, hogy van-e az angyalokban természetes szeretet, olyan szeretet, amely a természetükkel jár együtt. Az akaratuk természetével.

Második kérdése az, hogy vajon az angyalokban van-e választó szeretés. Az előző kérdés azt feszegette, hogy van-e bennük természetes szeretés, amely mintegy a természetükkel velejáró odavágyódás valamihez. A második kérdés azt vizsgálja, hogy van-e bennük olyan szeretés, amelynek az irányát ők maguk választják ki.

A következő kérdés: Vajon az angyal önmagát ilyen természetes szeretéssel és ilyen választó szeretéssel szereti-e?

A negyedik kérdés az, hogy egy angyal természetes szeretettel szereti-e a másikat úgy, mint önmagát.

S végül az utolsó kérdés, amellyel most bővebben foglalkozunk: Vajon az angyal a természetével együttjáró szeretéssel Istent jobban szereti-e, mint önmagát? Lehetséges-e az, hogy egy teremtmény - az ember vagy egy angyal - az Istent jobban szeresse, mint önmagát?

Megdöböntő lehet ez a kérdés, hiszen azt tapasztaljuk, hogy az ember önmagát szereti elsősorban, utána legfeljebb embertársát, de hogy önmagánál jobban szeresse magát Istent? Még hívő ember is csóválja a fejét: Hogyan lehet az Istent jobban szeretni, mint önmagamat?

Szent Tamás nem hiába mondja, hogy *naturali dilectione*, azaz természetes szeretettel. Erről van szó. Tehát egy olyan szeretettel, ami a természetével jár, vagyis tulajdonképpen a természet Urától származik. És itt az eredeti, az ép, az el nem romlott emberi vagy angyali természetről van szó. Mert úgy is lehetne fogalmazni, hogy a szellemi teremtmény, legyen az ember vagy angyal, természetszerűen jobban szereti Istent, mint önmagát. Tehát ez a normális, ez volna normális. És minket azért hökkent meg, mert tapasztalatból tudjuk, hogy mennyire nem így van. Vagy nem egészen így van. Az ember önmagánál is tapasztalja ezt, meg másoknál is. Szent Tamás azt akarja kimutatni, hogy a szellemi lénynek, embernek, angyalnak a természetével jár az, hogy az Istent jobban szereti, mint önmagát. Miért?

* Szigeti atya mintegy 15 éven át magyarázta egy-két tanítványának Szent Tamás Summáját. 1985-86-ban megengedte, hogy előadásait magnóra vegyüek. Ezekből adunk most közre egyet, megtartva az élő beszéd közvetlenségét. (Dabóci Mária)

Tulajdonképpen azt lehetne mondani, a felelet erre annyira egyszerű és világos, normális és magától értődő, hogy pont ezért meghökkenünk és talán nem értjük meg. Hát nincs ennél természetesebb és magától értődőbb és normálisabb, mint az, hogy egy szellemi teremtmény - ilyen az ember, az angyal -, ha a természete nincs megromolva valamiképpen, tehát olyan, amilyennek a Teremtő teremtette és a Teremtő akarata szerint lennie kell, hát akkor természetesen jobban szereti azt, akitől az ő egész lénye származik - és nemcsak egy régi teremtés alkalmával, hiszen minden pillanatban, a teremtmény egész mivolta mindenestül az Első Októl származik, Őtőle van teremtve, fönntartva. Ő a Teremtő: minden jónak és szerethetőségnek vagy szeretendőségnek a teljessége, a teremtmény pedig részesedés Őtőle. A teremtmény is szeretetre méltó önmaga számára is, mert maga a léte és mindaz, ami benne van és ami nem rossz, az mindenestül jó, érve ezen, hogy szeretni való, szerethető. Hisz ami egyszer létjellegű, tényleges, valóságos, az szerethető és szeretendő. Márpedig a teremtmény, amennyiben az Első Októl származik, részesedése az Isteni Létnek, és akkor éppúgy az Isteni Jónak. Tehát akkor szerethető és szeretendő. Hát hogyné! Csak az nem szerethető, ami rossz. Akár fizikailag rossz - valami meghibásodás a természetben -, akár erkölcsileg rossz, az nem szerethető, az nem is származik az Első Októl. Mindaz azonban, ami Őtőle származik, az jó, az részesedés a Jóteljességtől, tehát hogyné volna szerethető és szeretendő. Ezért minden lény, minden ember is természetesen szereti magát. Ennek van alapja. Mert hiszen az ő egész mivolta - a rossztól eltekintve - jó, tehát szerethető és szeretendő! De mivel ez a jó, ami a teremtmény - ember vagy angyal -, mindenestül a maga teljes jó tartalmával, az Első Októl, a Jóteljességtől van, nyilvánvaló és magától értődő, hogy az inkább szeretendő, vagy még inkább szeretendő, mint én, az én részlegességem, amely nemcsak hogy részlegesség, szemben a Ő határtalan teljességével, hanem mindenestül Tőle valóság is.

Ő a kívánatosság teljessége is. Amint azt mondjuk, hogy Ő a Létteljesség, ugyanúgy a Jóteljesség is. A jó pedig mi? A jó a kívánatosság, a szeretendőség, ugye? Az, amin tetszést lehet találni, ami az én vágyóképeségemnek megfelel, konveniál. Ez a jó, ugye? Hát ha Ő a végtelen teljessége a jónak, tehát a kívánatosságnak, akkor még inkább szerethető és szeretendő, mint az a részleges jó, ami én vagyok, és ami mindenestül Őtőle van.

Ha van bennem szeretnivaló - márpedig van -, az mindenestül Őtőle van, az részesedés az Ő végtelen szeretendőségéből, hát persze, hogy akkor szerethető és szeretendő vagyok én is, de ez az én szeretendőségem, ez részesedés az Ővéből, tehát azért vagyok én a magam számára szerethető, mert Ő a végtelen szerethetőség, és Őtőle való részesedés vagyok én. Tehát amiért én a magam számára szerethető vagyok, az Őtőle van. Csak azért szerethetem önmagam, vagyis találhatok magamban szeretni valót, mert Ő van a maga végtelen szerethetőségében, és én mindenestől Őtőle vagyok. Az én szerethetőségem, az én jó mivoltom is, mindenestül Őtőle van.

Tehát persze hogy kell is szeretnem önmagamat, és ez a helyes önszeretet, mikor az ember szereti önmagát mint az isteni Jóteljességnek a részességét. Ez a helyes önszeretet - hogy úgy mondjam - még istentisztelés-jellegű is, mert hiszen amit önmagamban szeretek, az az Ő szeretendőségében való részesedés. Tehát magamban, a bennem lévő jóban az Ő szeretetreméltóságát, annak vetületét vagy részesedését szeretem. Az volna hiba, ha nem szeretném magamat.

Tulajdonképpen mi az az úgynevezett helytelen önszeretet, amit szoktak emlegetni? Mindenki szereti magát! A legeslegnagyobb szent is szereti magát, és a legönzőbb ember is szereti magát. Mi a különbség akkor a két önszeretés között? Hát az a bizonyos szent úgy szereti magát, hogy abban a jóban, amit önmagában talál és szeret, a végtelen Jót szereti, ahonnan van az ő egész szeretetreméltósága, ez a részlegesség, tehát maga magában is az isteni Jóteljességnek a részességét szereti. Tehát azért szereti magát, ezt az - hogy úgy mondjam - adag jót, mert abból a Teljességből van.

Na most: az, aki úgynevezett önző módon szereti magát, az annyiban szereti magát önzően, hogy önmagát mint önmagában zárt jót szereti, nem onnan eredeztetve és nem oda vonatkoztatva; és az önmagában lévő jóban nem az isteni Jóteljesség részességét szereti. Arról nem tudva, vagy azt tagadva, vagy azt a kapcsolatot elvágva szereti önmagát. Azt a jót, ami benne van. Mert van benne is jó, hogyne volna. Ez az önző szeretés, ez a nem természetes szeretés, mikor valaki így szereti önmagát. Aki viszont, mint az a szent, önmagában az isteni Jóteljességet, annak a részességét szereti, az tulajdonképpen hasonlíthatatlanul jobban szereti önmagát, mint az a másik önző ember. Annak az önző embernek az az egyik vétke, hogy nem szereti magát eléggé. Nem szereti. Az a hibája. Sokkal jobban kellene szeretni magát, és akkor szeretné magát jobban, ha önmagát nemcsak mint egy magában zárt és mástól elzárt jót szeretné, hanem mint a Jóteljességnek a részességét. Tehát az ő fő hibája az, hogy nem szereti magát eléggé, és az a bizonyos szent, az nagyon, de nagyon szereti magát, mert azt a jót, ami benne van, nem így elzártan szereti, elszakítva a Forrásától, hanem azzal kapcsolatban, és ezáltal a saját szeretetreméltósága - hogy úgy mondjam - megnövekszik, megemelkedik, mert ez a részleges jó a Végtelen Jó részességeként áll előtte. Hát ez sokkal nagyobb szeretetreméltóság, mint a másiknál, aki azt a jót, ami benne van, tisztára csak önmagában lezártan szereti. Ő pedig a Végtelen Jó részességeként szereti maga-magát. Látják a nagy különbséget? Szóval megemelődik az embernek az önmaga előtti szeretetreméltósága is azáltal, hogy maga-magát, a magában lévő jó adagot mint a Végtelen Jó részességét látja és szereti. Ő sokkal jobban, magasztosabban szereti önmagát, mint az a bizonyos önző ember, akinek fő hibája és vétke, hogy nem szereti magát eléggé. Ugyanilyen hasonlatot lehetne mondani az alázattal és a kevélységgel kapcsolatban, de ez egy más kérdés már.

A kevély, a gögös ember tulajdonképpen nem tartja magát elég nagynak és elég kiválónak; az alázatos, az igazi alázatos az, aki igazán nagynak tartja magát

és igazán nagy akar is lenni. A kevélységnek nemcsak tragikuma, hanem tragikomédiája is, hogy a gőgös ember, aki mindenki fölé akar emelkedni, tulajdonképpen nem becsüli magát eléggé. És nem törekszik elég nagy kiemelkedésre, a legszorosabb kapcsolatra a legkiemelkedőbb valósággal. Az alázatos olyan nagy akar lenni, hogy az ő nagyságát, kiemelkedését a Legkiemelkedőbb Valósággal kapcsolatban keresi.

Szóval Szent Tamás azt akarja kimutatni, hogy minden lény természeténél fogva jobban szereti az egyetemet, amelyhez tartozik és amelytől függ is. Ennek a példáját is említi a természetben. Nézzük a tyúkot, amint a csibéit szárnyai alá veszi, ha jön a vércse. Mit tesz a tyúkanyó? Kiteszi önmagát a veszélynek, csak hogy a csibéit óvja, vagyis a fajtát. Tehát ezzel kifejezi tudatlanul, ösztönösen, hogy a fajtát, a fajának biztosítását, fennmaradását ő jobban becsüli, mint a saját egyedi mivoltát. Inkább az vesszen, csak a faj maradjon meg, amelyet most az ő csibéi képviselnek. Ugye, ez természetes. Minden lény szereti azt, amellyel fajilag egyet alkot. Ezt az embereknél is látni, különösen olyanoknál, akik között mondjuk egy közelebbi vérségi kapcsolat van. Náluk is van egy ilyen természetadta szeretet, mert faji egységben vannak egymással, és pedig egy közeli kapcsolatban. De általában minden emberrel ilyen emberi kapcsolatban vagyunk, tehát az emberben van egy természetes hajlam, egy általános emberszeretet minden ember iránt, csak az nem mindig nyilatkozik meg, de adott esetben ösztönösen tör elő, még az úgynevezett leglehetlenebb emberből is. Ösztönösen jön, ha az ember mondjuk az utcán lát valakit összeesni, gondolkodás nélkül lehajol és fölemeli. Nem gondolkodik, tehát itt az ösztöne érvényesül. Ha gondolkodik, akkor tud önző lenni, és másnak az érdekét a maga érdekének alárendelni. De amikor nem gondolkodik, hanem csak az emberi ösztöne nyilatkozik meg, rögtön segít. Érti a közösséget azzal a másik emberrel. Közösek az emberi természetben.

Az élet továbbadásában is ez nyilatkozik meg. Az ember akarja valamiképpen fönntartani az embermivoltot, nemcsak a maga saját egyediségében, hanem másokban is. Akarja, hogy a faj fönnmaradjon. Erre nézve is van egy ösztöne az embernek. Érdekes, még az újságban is olvassuk nem egyszer: a rendszer, amelyik ugye hivatalosan materialista, ateista, azon a véleményen van, hogy a halállal vége mindennek, utána az örök semmi van. Politikai megnyilatkozásaikban akárhányszor előjön, hogy csökken a népszaporulat. És töprengenek: mit lehetne tenni azért, hogy ezt megállítsuk és próbáljuk emelni a szaporulatot. Hát mit törődnek azzal? Hát csökkenjen a népszaporulat, hát elpusztulunk és nem marad senki. Nem sokkal egyszerűbb volna? Hát akik vagyunk, élünk, és ha meghal mindenki: vége, és előbb-utóbb mindenkire sor kerül, mindegyik behull az örök semmibe.

Akkor minek akarjuk terjeszteni tovább azoknak a körét, akik ugyanúgy majd behullanak az örök semmibe? Tényleg, miért törődnek azzal, hogy szaporodjon a népesség? Miért? Tulajdonképpen nem az ész szavára, hanem a természetes

ösztön szavára hallgatnak. De ők nem adnak maguknak számot erről. Az emberi ösztön hajtja őket: Gondoskodjunk róla, hogy fönmaradjon a magyarság vagy a magyar nép. Ezt ésből nem tudják indokolni.

Mármost azt mondja Szent Tamás - ha még mélyebbre megyünk -, hogy a rész mint ilyen, természetszerűen szereti az egészet, amelynek része, és amelytől függően létezik. Ez egy általános elv. A rész az egészben van és az egésztől függően létezik. Ha nem volna az egész, akkor azt nem mondhatnám résznek. A rész hogyan lehet rész, ha nincs egy valami, az a bizonyos egész, aminek a része. Tehát a rész mint ilyen, a rész mint rész, természetszerűen szereti és önmagánál jobban szereti az egészet, amelytől van az, hogy ő részként szerepelhet.

A Teremtő, aki a Végtelen Jó, a Létteljesség, Ő nemcsak egy teremtménynek, egy lénynek vagy fajnak, hanem az egész teremtett mindenségnek a legfőbb Egyetemes Java. Úgy is lehetne mondani, hogy Közjó. Minden népnek vagy egy családnak is lehet közjava, vagy az emberiségnek, de a Teremtő az egész mindenségnek a Közjava, mert mindaz, ami jó az egész mindenségben, az Őtőle van állandóan és mindenestől. Ő a legmagasabb közjó, amelytől függően van minden más. Tehát akkor természetszerű, hogy mindaz, ami rész illetve részlegesség, az természetszerűen jobban szereti azt az Egyetemes Teljes Jót, amelynek részesedéseként jó és létező ő maga. Ez a normális. Ez a természetes. Hogy a rész mint ilyen - és minden teremtmény - nem minthogyha az Istennek a része volna, hanem rész, részlegesség és részesedés Belőle, tehát mint rész a maga rész- és részlegmivoltát Őtőle bírja, az Egyetemes Jótól. Így természetszerű, hogy ez a rész mint rész jobban szereti azt a Teljes Jót, amelytől van az, hogy ő maga-magát mint részt szeretheti. Mert hogyha az nem volna, akkor ő sem volna és akkor önnön magát sem szerethetné. Tehát az önmaga iránti szeretete is, amely megvan, föltételezi, hogy van egy Végtelen Jó, amelytől való részesedésként létezik ő maga is. Ha Ő nem volna, akkor magamat se szerethetném, mert egyszerűen nem volnék.

Az utóbbi századokban elveszítettük annak tudását, hogy a Teremtő az egész mindenség Közjava.

Az egész Szent Tamás-i érvelés mélyén ott van egy helyes és gazdag Isten-fogalomnak,- eszmének a föltételezése.

Mit vigyek bele ebbe a fogalomba, hogy Isten? Mi az Isten? Hát a Létteljesség és azzal együtt a Jóteljesség és minden létnek a Forrása. Ez az Isten-eszme van itt az egész érvelésnek a háttérben. Ha valakinek van egy ilyen jól kidolgozott, tiszta, világos, mély, dúsan telített Isten-fogalma, annak a számára ez az egész érvelés, hogy úgy mondjam, normális, magától értődő, nem is lehet másképpen. Nincs ennél természetesebb és normálisabb és magától értődőbb, mint az, hogy az, ami a maga részlegességében és mindenestül attól a Teljestől van, hát akkor természetszerűen jobban szereti azt, mert ha Az nem volna, maga-magát sem tudná szeretni, mert hiszen nem is létezne. Azért szereti

magát, azért talál önmagában szeretni valót, mert ő részese annak a határtalan Teljességnek. Tehát akkor az még inkább szeretetre méltó, mint saját maga önmagának. Hát ez természetes. És részünkről nem természetes az, hogy ezt nem látjuk az első pillantásra természetesnek. Annyira hiányzik ez az igazi, gazdag Isten-eszme, amelynek a fényében ez magától értődő és természetes.

Bizony ennek a dúsán telített Isten-fogalomnak egyáltalán a lehetősége is hiánycikk. Emiatt az egész vallásos lelkiélet alultáplált, elégtelenül táplált. Ahogy lehet egy test elégtelenül táplált, ugyanúgy egy lelki élet is lehet elégtelenül táplált, sorvadó, gyöngye, mert nem élheti ez a tiszta, dús, gazdag Isten-eszme, amelynek fényében a legnagyobb problémák megoldása is könnyűvé válna. Mindennek a gyökere az Isten-fogalmunk. Hogy milyen az Isten-fogalom. Egy hüvely-e, burok-e, amelyben egy-két magocska vagy valami zörög vagy pedig dúsán telített?

Ha én azt be tudnám látni, hogy minden, ami teremtmény, tehát részlegesség, az mindenestül a maga teljes pozitív tartalmával Őtőle van és pedig nem úgy, mint ahogy sokan gondolják: hogy a Teremtő megteremtette a világot, kész, most aztán az megáll a maga lábán. Pillanatról-pillanatra létesítetten létezik a teremtmény. Tehát létünknek a Tőle eredése folyamatos, megszakítás nélküli. Ebben a pillanatban ez a mindenség ugyanúgy Tőle kapja egész mivoltát, mint a teremtés első pillanatában, amikor megteremtette az eget, a földet, vagy alkalmazta az ősködöt vagy akármit. Ebben a mostani pillanatban ugyanúgy minden Őtőle van, mint abban a pillanatban.

Mindaz, ami létjellegű, pozitív tartalom, ami nem hiány vagy nem rossz - fizikai vagy erkölcsi rossz -, mindenestől Őtőle van. Minden pillanatban. Ha tehát én szeretem magamat, csak azért tudom szeretni magamat, mert létezem, van bennem szeretnivaló, és ez a szeretnivaló mindenestül minden pillanatban Őtőle van. Hát ha ez az én véges kis szeretnivalóságom szeretetet érdemel a magam részéről, akkor mérhetetlenül inkább az a Teljesség, amelytől való részesedés ez, amit én bírok. Ez természetes. Tehát természetes hajlamánál fogva minden lény így jobban szereti az egyetemes jót, közjót és a Teremtőt, mint önmagát.

Természeténél fogva az ember szellemi lény, van értelme, tehát azzal megismerheti a Teremtőt, ha nem is azzal a pillanatnyi spontaneitással, mint az angyal a teremtése első pillanatában, amikor önmagát látja, a saját személyiségét és azt fölfogja, mint részesedést a Teremtőből. És abban a pillanatban fölismeri a Teremtőt és szereti is Őt. Tehát az ember, ha teljesen ép állapotban van, fölismeri vagy fölismerheti teljes bizonyossággal az ő létének a kapottságát, és akkor természetesen szereti Őt. Természetes szeretettel. Ha ez mégis így de facto a gyakorlatban, akkor az miről árulkodik? Hát egyszer arról, hogy az emberi természet nincs a maga természetes állapotában, valami hiba van benne. Hogy ezt a hibát minek nevezzük vagy honnan eredeztetjük? A materialista is mondja, hogy mennyi sok hiba van az emberben, azért kell elítélni. Hol ezt a gyilkost, holt azt a gyilkost, meg ezt, meg azt, ugye? Tehát ők is mondják, hogy az emberben

sok hiba van. Na és hát ők úgy oldják meg, azt mondják, hogy ez a hiba, a rossz, a kedvezőtlen társadalmi, gazdasági körülményektől van. Ha tehát azokat megváltoztatjuk, akkor az ember is megmásul, és jó lesz. Tehát ők is adnak rá valamilyen magyarázatot. Mi egy más magyarázatot adunk. Az kétségtelen mindenki számára, hogy valami hiba van az emberben. Ehhez nem kell se hit, se hitetlenség, ezt mindenki tapasztalja. Mi azt mondjuk - ezt már a Kinyilatkoztatásból tudjuk -, hogy a Teremtő az embert természetfölötti állapotban teremtette, és történt az a bukás, amelyet a Biblia mitológiai köntösben mutat be. Az tényleg mitológia és más népektől lett átvéve, de a tartalom, az egyedülálló, páratlan és színtiszta igazság. Éspedig az, hogy az ember, engedetlensége által bűnben elszakadt az Istentől - nem fizikailag, mert ami fizikailag elszakadna Őtőle, az semmivé válna. Fizikailag nem lehet leszakadni Róla. Ez a leszakadás erkölcsi leszakadás. Azt jelenti, hogy elfordul Tőle, az Ő mindenek fölötti szeretésétől. És ennek következménye lett minden meghibásodás, ami az emberben van. A test és a lélek közötti harmónia megszakadása, az értelem elhomályosulása, az akarat rosszrahajlása. Az akaratnál főképpen az akaratnak az átsúlyosodása az önszeretés felé, amely önszeretés nem az Isten-szeretésnek a vetülete. Önnönmagának nem az Istenben való szeretése. Ez a legmélyebb károsodása az emberi természetnek az ősbűntől fogva. Ahogy itt Szent Tamás mondja: *Inclinatio in bonum privatum*. Tehát az emberi hajlam, vágy, szeretés átsúlyosodása önmaga felé, elszakadva a Végtelen Jó szeretésétől. Ez minden hibának, ami az emberben van, a forrása. Ha valaki, mondjuk ateista is, de emelkedett szellemiségű, erre azt mondja: hát ez egy bámulatos mély gondolat! Ezt kellene mondania. Hogy tudniillik, mi minden rosszat abból vezetünk le, hogy az ember akaratilag elszakadt a Minden Jótól. Ez egy mondhatatlanul fönséges gondolat - mondhatná egy ateista is. Valóban az. Mint ahogy a Teremtő a Minden Jó, ugyanúgy a Minden Jónak a szeretése a legnagyobb tökéletesség a teremtmény számára. És minden jónak a forrása a szeretetes kapcsolat Ővele. Ha Ő a Végtelen Jó, akkor számomra a legnagyobb jó a kapcsolat Ővele. Szereteten. Ebből viszont következik, hogy a legeslegnagyobb rossz ennek a szeretetes kapcsolatnak a megszakítása. Ha pedig ez a legnagyobb rossz, akkor minden más rossz, ami az emberben van, ebből a fő rosszból származik. Minden rosszat, ami tapasztalható a létben, ennél mélyebben magyarázni nem lehet. A hiba az, hogy mi, akik birtokában vagyunk ennek a nagy igazságnak, mi ezt nem értékeljük. Ismét mondom, hogy Ő a Végtelen Jó, önmagában a Jóteljesség, tehát a teremtmény számára nincs nagyobb jó, mint a Vele való legszorosabb kapcsolat. Ebből viszont az következik, hogy nincs nagyobb rossz sem, mint ennek a kapcsolatnak a megszakítása. És ha van az emberben más egyéb rossz is, akkor az ebből a fő-fő rosszból származik és erre vezethető és vezetendő vissza. A tapasztalás körében az ember mint önző lény mutatkozik. Még a vallásos ember is sok esetben nehezen tud úgy fölemelkedni, hogy az Istent önmagánál jobban szeresse. Miért? Mert, hogy úgy mondjam, az

Istent még a hívő ember is sokszor mintegy idegennek érzi. Hát hogyan tudjam Őt jobban szeretni, mint magamat? Mindenki nézzen a lelkébe vagy mások lelkébe, amennyiben lehet. Hát a jó Istent valamiképpen egy kicsit vagy nagyon idegennek érezzük. És azért olyan nehéz elgondolni, hogy Azt, aki azért mégis valamiképpen idegen, jobban szeressük, mint önmagunkat. Pedig senki és semmi annyira nem idegen, mint Ő. Hogy én nem vagyok idegen önmagam számára, az azért van, mert Őtőle van minden, ami bennem van, tehát mert Ő az én mindenem, vagyis: mivel Ő a fő-fő nemidegen, mivel Ő a legkevésbé idegen, vagy úgy mondanám: a nemidegenségnek a teljessége, azért vagyok én nemidegen önmagamnak.

Tehát ha nekünk olyan nehezükre esik még elgondolni is nem egyszer, hogy a jó Istent önmagunknál is jobban szeressük, az onnan van, hogy a természetünk meghibásodott, és az értelmünk is, és a Jó Istenről való elgondolásunk vagy fogalmunk, eszménk, az bizony nagyon, de nagyon hiányos is, meg részben hibás is. Nem olyannak gondoljuk el Őt, amilyen, vagy annak, ami Ő, Ő a nemidegenségnek a teljessége. Én százszor és ezerszer inkább idegen vagyok a magam számára, mint Ő az én számomra. Ha megismerném, hogy Ő a nemidegen, akkor ugyanolyan természetesnek venném azt, hogy Őt magamnál is jobban kell szeretnem, mint ahogy egy önző ember természetesnek veszi, hogy önmagát szereti. Számára ez nem probléma, hogy önmagát szeresse, hát hogyan szeretné, gondolkodás nélkül, annyira természetes ez számára. Ugye? Mert átéli, hogy ő nem idegen önmaga számára. Ha mi is ugyanúgy átelnénk, hogy az Isten a legesleg-nemidegenebb számunkra, akkor ugyanolyan természetességgel szeretnénk Őt, magunknál jobban, mint ahogy az önző ember ösztönösen szereti önmagát.

Tehát az emberi természet meg van hibásodva, és a meghibásodott természet valóban hajlik arra, hogy ne ismerje fel a Teremtőt. Hát akkor hogyan szeresse jobban önmagánál Azt, akit nem is ismer? Tehát meghibásodott az emberi értelem. A másik meghibásodás és ez nagyobb, mint az értelem elhomályosulása, hogy - ahogy mondtam - az emberi akarat átsúlyosodott az önszeretés felé. Ép állapotban az akarat egész súlyával gravitál az Isten felé, hogy Őt szeresse mindenek fölött. Amikor megszakadt ez a kapcsolat, átsúlyosodott önmaga felé. A Kinyilatkoztatásból tudjuk, hogy a kegyelem, a megszentelő kegyelem gyógyító kegyelem is, gyógyító jellegű. És az alapgyógyítás abban áll, hogy ezt a megszakadt szeretet-kapcsolatot helyreállítja. De nem gyógyítja meg egészen és teljesen az emberi természetet. Maradnak benne visszahúzó, rossz hajlamok, amelyeknek a gyógyítása már az ember feladata a kegyelem segítségével. Tehát belénk van oltva a megszentelő kegyelem, amely a maga részéről hajlamosít bennünket és ráképesít arra, hogy az Istent önmagunknál jobban szeressük, és Őbenne, Őérte szeressük. Csak mivel ez a kegyelem nem egészen eluralkodó az egész lényünkön, ezért van az, hogy sokszor bizony az ember nem szereti Őt. Ebben áll a bűn, mondjuk a súlyos bűn, hogy ezt a

kapcsolatot megszakítja, vagy pedig ha nem is szakítja meg, azért mégis az ember túlfelül jobban szereti önmagát és kevésbé a felebarátját, és nem egy nagy Isten-szeretésből fordul önmaga szeretése felé. Tehát a megszentelő kegyelem elkezdte már a meghibásodott emberi természetnek a gyógyítását, de az még nem teljes. Ezen kell nekünk egy egész életen át fáradoznunk, hogy az emberi természetünket a kegyelem annyira áthassa, hogy az egész természetünk hajlamosuljon a mindenek fölötti Isten-szeretésre. Ami a normális.

Régebben szokás volt a templomban vasárnap fölindítani a "Hit-remény-szeretet"-et. Faluhelyen talán még mindig szokásban van. Olyan sok esetben ezek is csak szavak... szavak... Amikor fölindítják azt, hogy "Istenem, szeretlek Téged, egész szívemből, lelkemből", mi van ezekben a szavakban, amikor mondják? Mit jelent az, hogy szeretlek teljes szívemből, lelkemből? Mi ez? Mit gondolnak ehhez? Mit éreznek? Ez azt jelenti tulajdonképpen, hogy mindent, amit szeretek, az Ő szeretetreméltóságának részességeként tekintek, és mint ilyet szeretem. Mint az Ő részességét. Tehát ebben is Őt szeretem. Ez istenszeretet. És minden szeretetreméltóságot Őrá vonatkoztatok, mint Első Forrásra. És mint az Ő szeretetreméltóságának a részességét szeretem. Ebben is, abban is.

Ide tartozik: a Miatyánkban napról-napra imádkozzuk: "Szenteltessék meg a Te neved...". Mit is jelent ez? Bizony ezt is le kellene fordítani, mert nem értik. Szenteltessék meg a Te neved, ez azt jelenti, hogy először a Neved helyett, mivel ez már egy hebraizmus: Te, Te szenteltessél meg! Nos, nem abban az értelemben, mint hogyha az Isten nem volna szent, és most kell, hogy megszenteltessék. Abban az értelemben, hogy mi ismerjük *föl* és ismerjük *el* Őt szentnek, a szent pedig kifejezi Istennek a teljességét. Ami Ő. Tehát így lehet mondani: ismerjük föl és ismerjük el Téged Annak, Ami vagy. Fölismerni, tehát ésszel megismerni Őt Annak, Ami. Ő a minden létnek, jónak a forrása, a Minden Teljesség. És mivel mi ezt újból kérjük, napról-napra, ez azt jelenti, hogy egész életünkön át, egyre mélyebben, világosabban és gazdagabban kellene Őt fölismernünk Annak, Ami Ő. Tehát az egész életen át kellene növekedni az Isten-ismerésben, annyira gyarló, tökéletlen a mi Isten-fogalmunk. Fölismerni Őt Annak, Ami, és ezen fölismerés alapján aztán elismerni Őt annak. Ez már más! Ez több mint a fölismerés! Elismerni Őt! Hát hogyan ismerjük el Őt? Úgy, ha egész lényünket, vágyunkat, szeretésünket Őhöz iránítjuk. Magunkat Őneki alárendeljük. Őhöz kapcsolódunk. Bensőleg szeretésben, vágyban elismerjük Őt, és külsőleg is kinyilvánítva - ahogy és ahol lehet. És elismerve Őt Annak, Ami, tehát a Világ Urának és a Legfőbb Normának azáltal, hogy odahatunk, hogy a külvilág is úgy alakuljon, rendeződjön, hogy az is a maga részéről elismerje Őt Annak, Ami. Tehát én akkor ismerem el Őt Annak, Ami, ha az egész bensőmet áthatja az Őhöz iránítás, a szeretés, a mindeneknek az Őbenne, Őérte való szeretése, és ha én ezt kifejezésre is juttatom valamiképpen életvitelemben. Aki egészen átéli az Istent, annak az egész lényé valamilyen módon kifejezi azt az Istennel telítettséget, és elismeri Őt arra törekedve, hogy az élet maga is úgy alakuljon,

úgy rendeződjön, hogy Ő legyen a norma. A rendezési elv. Ez a cél: "Szenteltessék meg a Te neved": ismerjelek föl és ismerjelek el Annak, Ami **vagy**. Ez az első kérés. S ebben benne van az, amiről itt szó volt. Tehát hogy magunknál, mindennél jobban szeressük Őt, és ezáltal mindent jobban szeressünk, mint ahogy eddig szerettünk. Semmi sem emeli meg annyira az önmagunk szeretését, a felebarát szeretését, a teremtmények szeretését, mint az, hogy Őbenne szeretünk. Az a baj, hogy kevésbé szeretjük önmagunkat, kevésbé szeretjük a felebarátot, kevésbé szeretjük a teremtményeket is. Nagyon kevésbé. És azért szeretjük kevésbé, mert nem szeretjük Őt mindenek felett.

SZIGETI I. JÓZSEF O.P. LEVELE ÉDESAPJÁHOZ

Ave Maria!
1930.IV.27.

Szeretett Édesapám!

Szeretném beváltani a múltkor adott ígéretemet, hogy a jövő héten bővebben fogok válaszolni leveledre. Leveled, mióta megkaptam, minden nap sokat foglalkoztatott. Napközben újra és újra visszatértek rá gondolataim, sőt - a hűség kedvéért ezt is megemlítem - esténként a lefekvés után sem tudtam szabadulni tőlük, úgy, hogy csak egy fél vagy egy órával később tudtam elaludni. Arra is gondoltam, hogy ígéretem ellenére egyelőre mégsem válaszolok, mert jól tudom, hogy most a hónap végén a költözködés alkalmával úgyszincs nyugodt perced, hogy levelemről behatóbban elgondolkozzál, vagy még kevésbé, hogy rá válaszolj is. De mégis jobbnak találtam, hogy most írjak, mert később én nem jutok hozzá, hogy részletesebben válaszoljak. Azért kérek, hogy majd a jövő hónapban - ha már végleg elhelyezkedtetek új otthonotokban - vedd elő és olvasd át újra leveletem. A válasszal pedig ne siess, elég, ha majd egy lapon az új címmel együtt levelem megkapásáról is értesítesz.

Múltkori levelemben felvettem két problémát, s szerettelek volna a megbeszélésbe téged belevonni. Ez elől azonban kitértél egy megokolással, mely nagyon meglepett, sőt meg is örvendeztetett, de semmi esetre ki nem elégített. Te sokkal inkább szeretsz engem, semhogy hivatásomtól eltéríteni igyekeznél. Ez a szép nyilatkozatod, melyet szerető apai szíved sugallt, még jobban megerősített Irántad való szeretetemben, de egyúttal fel is bátorított, hogy egész leplezetlen őszinteséggel és nyíltszavúsággal szóljak hozzád. Te attól félsz, hogy Istenről és a lélekről vallott meggyőződésed feltárásával és megokolásával annak a veszélynek teszel ki, hogy hivatásomban megingok. Pedig ettől nem kell félned. A személyes Isten léte, a lélek szellemisége és halhatatlansága olyan igazságok, melyek kiállnak minden komoly tudományos kritikát és támadást. Nem hinném, hogy Te ezek ellen teljesen új, eddig ismeretlen nehézségeket tudnál felhozni, a többiek pedig úgymint ismerem. Ha tehát ezek nem tudtak eltéríteni hivatásomtól, akkor részéről sem fenyegethet ennek veszélye. Meg azután később úgymint elkerülhetetlen lesz, hogy hozzád hasonló gondolkozású emberekkel jöjjenek össze, akik majd kétségkívül megragadják az alkalmat, hogy egy pappal szemben nyíltan megmondják véleményüket. Ha tehát tényleg veszély volna, akkor ez nélküled is megvan. Ezenkívül később még kötelességem is lehet, hogy hitetlen gondolkodók műveit olvassam. Erre Te azt feleled, hogy később a megszokás és a környezet hatása alatt idővel annyira meggyökereznek bennem ezek a gondolatok, hogy a legdöntőbb ellenérv sem lesz képes őket belőlem kiirtani. Csakugyan, erre semmi sem lesz képes, de nem a megszokás hatalmánál fogva, hanem mert ezek önmagukban megdönthetetlenek. Vannak igazságok, melyek

annyira biztosak, hogy a tudomány bármely haladásától függetlenek. Az ész alapelvei, főként az okság elve, s a szigorú logika szabályai változatlanok a világ kezdetétől fogva, s a világ végéig is változatlanul igazak maradnak. Tehát éppoly igazak az Istenre és a lélekre vonatkozó igazságok is, melyeket egyszerűen a logikus következtetés útján nyerünk az okság elvének alkalmazásával.

A te nehézségeid sem ebben vannak, hanem nyomasztóan hat rád az a megfigyelésed és tapasztalásod, hogy a tudomány színterén annyira ignorálva lesznek ezek az igazságok, mintha a legnyilvánvalóbb ostobaságok és tévedések volnának. Ennek láttára egy gondolkodó ember, aki hisz az értelem megismerő erejében, maga is könnyen elintézetteknek tekinti ezeket az igazságokat, azzal a megokolással, hogy ha ezek az igazságok tényleg oly evidensek volnának, mint némelyek állítják, akkor lehetetlen, hogy minden józan gondolkodó ne vallaná őket. S tényleg, a dolgok rendje szerint ennek is így kellene lenni. De sajnos sokan értik a dolgát, hogyan kell az ilyen kényelmetlen, s felelősségteljes igazságok útjából kitérni. A legtöbb, tehát a köznapi ember hitetlenségének ez az oka. Nem értelmi, hanem erkölcsi nehézségek miatt tagadja vagy legalábbis ignorálja őket.

A második kategóriába azok az önálló gondolkodók tartoznak, akik önállóságukban annyira mennek, hogy maguk akarják feltalálni az igazságot, ennek legmélyebb alapjaitól kezdve, azzal az önhitt gondolattal, mintha a józan bölcséleti gondolkodás a modern kor találmánya lenne. S ez nem nagyítás. Tekintsd át egyszer az utóbbi századok bölcséletének történetét egy Descartes-tól, Spinozától kezdve a múlt század német filozófusáig, egy Kant, Hegel, Fichte etc. rendszeréig, s mindenütt ezt a beteges - végeredményképp a hiúságtól sugallt törekvést találsz.

Csak állítsd egyszer össze, hogy milyen alapigazságokból indulnak ki, s a legtöbb esetben látni fogod, hogy mennyire bebizonyíthatatlanok, sőt észellenesek. Hogy csak egyet említsek, a legtöbb hitetlen modern filozófus tagadja az okság elvének objektív értékét. Ilyen alapon csakugyan nem lehet Istenhez jutni. Mi a bölcséletben nem tételezünk fel mást, mint az önmagukban evidens észalapelveket, melyeket minden józan ember elfogad. Sokszor gondolkoztam róla, hogy Te miért nem fogadod el ezeket az igazságokat, mint pl. Isten léte, a lélek szellemisége, halhatatlansága etc. Abban kezdettől fogva biztos voltam, hogy Te nem tartozol a fent említett két kategóriába. Ezek után nem marad más lehetőség, mint feltenni, hogy különben kiterjedt tanulmányaid folyamán sohasem foglalkoztál egész behatóan és tudományosan ezekkel a kérdésekkel, mert alig került kezedbe katolikus szellemű tudományos mű, mely e kérdéseket megoldotta volna. Ehhez járul, hogy természetednél fogva erősen tapasztalati ember vagy, akire a külső események, megfigyelések s tapasztalások igen nagy, sokszor a kelleténél is nagyobb hatást tesznek. S mivel sajnos igen gyakran volt alkalmad tapasztalhatni, hogy egyes egyének és körök, melyek ezen igazságok híveinek vallották magukat, nem éltek ezeknek megfelelően, elvesztetted bizalmad ezek

igazságában, vagy legalábbis megismerhetőségük lehetőségében. Ezt kiegészíti az a körülmény, hogy az igazságot a gyakorlati életre kiható jelentősége szerint értékeled, s ez alapján véve helyes is, de egyúttal azt a veszélyt is rejti magában, hogy valaki könnyen elveszíti bizalmát az olyan igazságokban, melyek látszólag nem mindenben egyeznek a gyakorlati étellel. Pedig a tudományos álláspont az, hogy a változó élet felett álló s attól független, általános és szükséges erejű észigazságok vessenek fényt a tapasztalati élet változó igazságaira, ne pedig ezekből akarjuk a magasabbrendű igazságokat levezetni, s létezésünkre vagy nemlétezésünkre következtetni. Hogy csak egy példát említsek erre - anélkül, hogy most bővebben kitérnék rá - sokan nem fogadják el a gondviselést, amely pedig önmagában nem is vallási, hanem bölcséleti igazság. S mi ennek az oka?

Az előbb említett visszás gondolkodás. Az ember a maga kicsinyes, emberies felfogása szerint kigondolja magának, milyennek is kellene lennie a gondviselésnek. S mikor utána látja, hogy a gyakorlati élet nemigen egyezik ezzel a kigondolással, akkor szkeptikus lesz és összetöri önkészítette bálványát. Pedig a gondviselés nem emberi, hanem isteni tervek szerint igazodik, melyek messze felülmúlják a haszonra, jólétre, saját elképzelésű boldogságra beállított emberi gondolkodást. A szigorú tudományosság ezzel szemben azt követeli, hogy az ember korigálja gondolatait Isten örök elgondolásai szerint. - Ezt a tárgyat most egyelőre nem folytatom tovább. Már ezekből is kiveheted, hogy milyen meg gondolások készítettek arra, hogy múltkori levelemben az említett témát megpendítsem. Sajnos Te félreértettél és leckefelmondást gyanítottál, pedig magad is jól tudod, hogy a megismert igazságnak feszítő ereje van, mely nem engedi, hogy önmagunkban megtartsuk, hanem közlést és továbbadást követel. Az iskola nem is nyújtott erre indítást, mert sohasem tanítottak arra, hogyan "kell misszionáriusi feladatot végezni, mint kell ellenvéleményeket elhallgattatni, s milyen érveket kell felsorakoztatni a teljes meggyőzés bekövetkezéséig" - amint Te gondoltad.

Azonban ez a céloom - s a te meggyőződésed ezekről az igazságokról - csak alárendelt cél volt. A végső célt - melyet ha nem is fejeztem ki nyíltan, de nem is titkoltam - megközelítően eltaláltad. Bízom komolyságodban és irántam való szeretetedben, hogy szavaim nem fognak visszataszítóan hatni rád, mert a kérdés olyan, hogy a legtöbben nem szeretnek beszélni róla.

Te jól tudod, hogy mikor a szerzetbe léptem, egyáltalán nem gondoltam anyagi tekintetekre, amint most sem gondolok. Életem egyedüli célja, tartalma a katolikus vallásom, az Egyház és Krisztus. Hitem és meggyőződésem ezekre vonatkozóan abszolút biztos. Tudom, hogy Te ezt nem akarod nekem elhinni, pedig igazat mondok. Hitem azonban nem ésszerűtlen, sőt a legteljesebb fokban ésszerű, amennyiben értelmeknek ezen igazságokra vonatkozó minden jogos igényét ki tudom elégíteni. Látod, az én életemnek van célja és értelme - hogy saját szavaidat idézzem -, de nem azért, mert anyagi gondok talán nem sokat

fognak zavarni, hanem mert egész életemet és boldogságomat Krisztusra építettem és mert Őbelőle élek. Én minden kétséget kizáró bizonyossággal vallom azt a szédítően magas igazságot, hogy Krisztus Istenember, Isten Fia, aki irántunk való szeretetéből testet öltött, hogy a bűntől megváltson, az Atyával kiengeszteljen, hogy a jóakaratóknak megadja az istengyermekség kegyelmét, s helyreállítsa az embernek Istenhez való szerető viszonyát, melyet a bűn megsemmisített. Művének folytatójául Krisztus egy emberekből álló közösséget alapított, melynek feladata, hogy az igehirdetés és szentségek kiszolgáltatása által az Őbenne való hitet terjessze, kegyelmet közvetítsen s a lelkeket az örök élet útjára vezesse.

Úgy hiszem, hogy mikor ezt az én hitvallásomat olvasod, értelmed és egész valód fellázad ellene. Pedig én megértlek és azért nem is ítélek el érte. A hit olyan magas igényeket támaszt a lélekkel szemben, hogy isteni kegyelem nélkül hinni lehetetlen. Ebből láthatod, hogy alaptalan a félelmed, hogy én téged meg akarlak téríteni. Emberi erő számára ez eleve lehetetlen. Hitet neked nem tudok adni, sem én, se senki más Istenen kívül. A keresztény vallás és a hit Istennek teljesen ingyen adománya, mellyel Ő senkinek nem tartozik, melyet senki Tőle nem követelhet, mintha joga volna hozzá, melyet ha valakinek megad, tisztán szeretetből adja. Ez azonban nem zárja ki, hogy az ember közreműködhet a hithez, készséges jóakarattal, vágy és imádság által, s az ilyen kétségtelenül célhoz is jut, mert Isten senkitől sem tagadja meg kegyelmét, aki megteszi a tőle telhetőt. Ha tehát én valamit érdekedben tehetek, az nem lehet más, mint a vágy és érdeklődés felkeltése és útmutatás egy olyan úton, mely előtted csaknem teljesen ismeretlen.

Csakugyan - és ezt megismétlem - ez az út előtted ismeretlen. Mikor sokszor eltöprengtem azon, hogy miért foglalsz el oly kimondottan ellenséges álláspontot a katolikus vallással, az Egyházzal szemben, sőt talán Krisztussal is, akkor mindig arra a belátásra jutottam, hogy ez nem is lehet másképp, hiszen mindez számodra terra ignota, s senki sem szeretheti azt, amit nem ismer, vagy pláne hamis forrásokból félreismer.

Most nem terjeszkedhetem ki részletes érvelésre a hit mellett, de szeretnék rámutatni két körülményre, ami a vallás iránt bizonyára némi rokonszenvet fog kelteni benned.

Múltkori leveledben azt írod, hogy akkor is szeretnél engem, ha teljesen idegen volnék is hozzád, mert - amint mondod - felismerted egyenes jellememet, nemes gondolkozásomat, s komoly törekvésemet a komoly tanulmányokhoz. Ez a jellemzés kétségkívül nagyon megtisztelő számomra, mert olyan szájából hangzott el, mely nem szokott játszani a dícséretekkel. Ha tehát én tényleg ilyen vagyok, akkor kérdezem: hogyan vélekedel Te az én hitemről, elveimről, vallásomról, meggyőződésemről? Vajon valami üres képzelődésnek, papi ámításnak, meseszerű ostobaságnak és ókori legendák hitének estem áldozatul? De akkor hol marad az általad állított komoly törekvésem az igazság megismerésére? Vagy

olyan ostoba és gyengeelméjű volnék, hogy nem látnám be hitem tarthatatlan voltát? Vagy talán én ezt jól látom, de azért kitartok hivatásomban, hogy gondtalan jövőmet biztosítsam, s közben képmutató vagyok, s áltatom a világot? De akkor hol marad az egyenes jellemem - s amit a következő mondatban írsz - hogy gondolkodásom mentes tud lenni az anyagi vonatkozásoktól? Tudom, hogy ilyen rosszat sohasem fogsz feltételezni rólam. Ha tehát igaz a te dicséreted, akkor mint komolyan gondolkodó embernek legalábbis kételkedned kell, hogy hátha mégis igaza van a fiadnak. Kell, hogy legalább egy kevés rokonszenvvel és becsüléssel légy meggyőződése iránt. Ha pedig sejtesz nála némi igazságot, akkor már kötelességed is, hogy tovább kutass és ne térj napirendre fölötte. Mikor otthon voltam, nagyon fájt nekem, hogy nem láttam benned ezt a rokonszenvet, s hogy nem tetted beható tanulmány és érdeklődés tárgyává azt az életpályát és vallást, melyről tudtad, hogy fiadnak mindene lesz. - Azonban mégsem akarok neked ezért szemrehányást tenni. Jól tudom, hogy különösen az utolsó két év, melyet otthon töltöttem, csakúgy bővelkedett a nehézségekben s küzdelmekben, melyek semmi esetre sem kedveztek annak, hogy nyugodtan elmélkedjél fiad életcéljáról. Sőt éppen az a körülmény nagy bizalommal tölt el, hogy egykor majd megértjük egymást, mert egyre jobban megérlelődik bennem a meggyőződés, hogy ellenséges álláspontod tulajdonképpen forrása a nemismerés.

S ezzel most az előbb említett második körülményt is érintettem. Tanulmányaim folytán gyakran olvastam hitetlen, racionalista kutatók, gondolkodók nyilatkozatait Krisztusról, az Egyházzal, s a katolikus vallásról. Ezek között számos olyan nyilatkozat is volt, melyet ha név nélkül leírnék neked, azt hinnéd, hogy egy katolikus pap lelkes szónoklatát olvasod. Nem tudom jobban leírni lelkiállapotomat ezek olvasásánál, mint hogy azt mondom, hogy megdöbbenem az örömtől és büszkeségtől: Tehát Krisztus a hitetlenek számára is oly szédületes nagyság, hogy minden ellenkező álláspont ellenére is kénytelenek hódolni Előtte. Tehát az Egyház a világtörténelemnek oly egyedülálló, csodálatos jelensége, hogy a hitetleneket is időről-időre megbűvöli. Tehát a katolikus vallás a hitetlenek előtt is oly sok igazságot tartalmaz, hogy elismeréssel és csodálattal adóznak neki. S ez nem is lehet másképp. Ezek a kritikusok meglehetősen ismerik a kereszténységet, s mivel egy bizonyosfokú jóakarattal és elfogulatlansággal is rendelkeznek, természetes, hogy csodálkozásuk és elismerésük egy-egy pontnál lelkes szavakban tör ki. Ilyen alkalmakkor mindig terád is gondoltam, s visszaemlékeztem rá, hogy ezekhez hasonló elismerő nyilatkozatot sohasem hallattál. Hogyan volt ez lehetséges? Talán annyira hamis a kereszténység, hogy egy elismerő szót sem érdemel egy olyan ember részéről, aki egész életében az igazság után kutatott? Ez nem lehet, hiszen kimondott ellenfeleink nyilatkozatai is helyenként szinte dicshimnuszokként hatnak. Erre én csak egy megoldást találtam: Te nem ismered, amit bennünk elítélsz. Meg vagyok győződve róla, hogy alig olvastál valaha szigorúan tudományos katolikus művet. Nem ismered a katolikus theológia, a

skolasztikus filozófia hatalmas, lenyűgözően felsőes rendszerét, nem ismered a katolikus hitvédelem alapjait, s két évezred számtalan tagadását és kritikáját kiálló érveit. Pedig magad hangsúlyoztad mindig a kontradiktórikus gondolkozás szükségességét. Ha felsorolnám a legrégebbi időkől kezdve napjainkig a nagy keresztény gondolkodókat, bölcseket, hitvédőket, talán még neveiket is alig ismernéd. De mindezzel nem akarom igazságszeretetedet kétségbe vonni. Sajnos nem voltál abban a helyzetben, hogy a katolikus vallásról tiszta képet nyerj. Olvasmányaid legnagyobb részét a fővárosi könyvtárból vetted, mely akkoriban kimondottan egyházellenes vezető alatt állott, úgyhogy ott a katolikus tudományos irodalom szégyenletesen minimálisan volt képviselve. Így csakugyan nem csodálom, hogy nem tudtad megszeretni azt, amit nem ismertél, annál is inkább, mert bőségesen kerültek kezédbe könyvek, melyek kimondottan a hitetlenség szolgálatában állottak. Krisztus igazsága nem tudott teljes fegyverzetben fellépni előtted, s így ellenfeleink adtad a pálmát. Hidd el, nem ismered a katolicizmust, különben nem lennének olyan nézeteid, melyeket ellenfeleink is elítélnék. Hogyan lehetséges pl., hogy számodra Krisztus történelmi létezése is kétséges; hogy az evangéliumokat nem mint teljes értékű történelmi forrásokat, hanem mint mítoszok gyűjteményét tekinted; hogy Szent Pál személyisége és működése alighogy történelmi valószínűsége tarthat igényt? Hogyan lehetséges, hogy előtted ismeretlen Krisztus utolérhetetlen erkölcsi szentsége, az emberiség összes nagyjait felülmúló bölcsessége, s tanításának kimeríthetetlen mélysége? Pedig mindezt nemcsak katolikus teológusok tanítják, hanem számos hitetlen kritikus, mint pl. egy Harnach is elismeri. Ha Te igazán ismernéd Krisztust, akkor lehetetlen, hogy egész lényed fel ne gyulladjon szeretetére, utánzására s követésére. Hogyan lehetséges, hogy alig ismered az Egyház csodálatos történetét, s hogy az emberiség legnagyobbjait, a mind a mai napig kifogyhatatlan szenteket nem annyira valószínűsítő történelmi alakoknak, mint inkább legenda szülte hősöknek tekinted? Mint hitetlen, de a szellemi javakat tisztelő embernek hódolattal kellene lenned irántuk, kiknek egész élete a legtisztább erkölcs, s a legmagasabb eszmények szolgálatában, kiküzdésében és uralomra juttatásában állott. Látod, akik ismerik őket, azok hódolnak előttük, hogy csak egyet említsek pl. a racionalista Sabatici assisi Szt. Ferencről egy gyönyörű, habár nem egészen helyes beállítású életrajzot írt, melyet a mi Prohászka is a legmegragadóbb művek közé sorol, melyeket valaha is olvasott.

Én nem tudom elképzelni, hogy egy jóakarató, őszinte ember minden elismerés nélkül menjen el ezen tények mellett. Pedig tőled soha ilyen szót nem hallottam, s ezt csak úgy tudom megmagyarázni, hogy alig van tudomásod róluk.

Egy további körülményt, mely ellenséges álláspontodat megmagyarázza, abban látom, hogy Te az Egyházat mint a szocializmus kerékkötőjét s a kapitalizmus uszályhordozóját tekinted. Ez a pont igen fájdalmasan érint engem, mert manapság igen sokan vannak, akiknek hite éppen emiatt hajótörést szenved. S a legszomorúbb az, hogy a katolikusok közt is sokan voltak és vannak, akik

hamis felfogással, eljárásukkal s az Egyház rendeltetésének félreértésével erre a téves felfogásra alkalmat adtak. Most nem terjeszkedhetek ki erre a kérdésre, de teljes őszinteséggel és meggyőződéssel kijelentem, hogy mi sem áll távolabb az Egyháztól, mint a munkásság boldogulásának megakadályozása - ellenkezőleg- s mit sem ítél el jobban, mint a kapitalista vagyonthajhászatot, s a szegény néposztályok kihasználását. Előtted még nem elég ismeretesek azok a hatalmas mozgalmak, melyek főként XIII. Leó indítására keresztény szellemben akarják megoldani a szociális kérdést. Tudom, hogy ezek előtted nem rokonszenvesek, de meg vagyok győződve róla, hogy ha egész behatóan és széles alapon tanulmányoznád a keresztény társadalmi felfogás alapelveit, idővel leglelkesebb hívévé lennél, amint ez már számos esetben előfordult. Mikor XIII. Leó híres szociális enciklikáját, a Rerum novarumot kibocsátotta, a berlini szocialista lap, a Vorwärts is nagy elismeréssel szólt róla, sőt azt a jelentős kijelentést tette, hogy a pápa a szociális kérdést megoldotta - legalábbis elvben.

Téged az is bizalmatlansággal tölt el az Egyházzal szemben, hogy azt hiszed, hogy a vallásos ember szükségképpen korlátolt gondolkodású. Kétségtelen, hogy korlátolt gondolkodású emberek mindenütt vannak, a vallásos és nem vallásosak között is, sőt az is igaz, hogy sokan éppen a vallásra való hivatkozásukkal korlátoltak. Ezzel szemben a katolikus vallás senkit sem tesz korlátoltá, sőt szétfeszíti a kicsinyes emberi gondolkodás kereteit, s mindent legmélyebb okából és igazi jelentőségéből értékel. Az igazság megszabadít benneteket - mondta Krisztus, s ezt eddig mindenki átérezte, aki hitét teljesen komolyan vette. A korlátolt vallásos ember önnön korlátoltsága, nem pedig vallása folytán korlátolt. A vallást lehet félreérteni, hamisan felfogni, oktalan módon átélni, s emberi gyarlóságokkal vegyíteni, de a származott torzkép nem a vallást, hanem a kicsinyes embert terheli. Az igazi vallásosság ezzel szemben az egész ember megnemesítése, minden erejének felfokozása, s minden képességének egy magasabb szellemiségbe való emelése.

De most már nem szövöm tovább ezt a tárgyat. Fentebbi vázlatos megjegyzéseim nem tartanak igényt arra, hogy tudományos érveléseknek tekintsd őket. Nem is volt céлом velük, hogy évtizedes tanulmányaid útján felgyülemlett nehézségeidet eloszlassam. Egy más célt igyekeztem velük megközelíteni: szeretném, ha több bizalommal, rokonszenvvel, s hogy úgy mondjam egy kis jóakarató előítéllettel lennél az én meggyőződésemmel szemben. Szeretném, ha fenti megjegyzéseimet ilyen lelkülettel át- és átgondolnád, tovább szönnél, s a megkezdett úton tovább kutatnál. Szeretném benned eloszlatni azt a nagy bizalmatlanságot mindennel szemben, ami vallással, Egyházzal, katolicizmussal van összefüggésben. Hidd el, egy bizonyos fokú előlegezett bizalom és elismerés elengedhetetlenül szükséges a megértés kereséséhez. Nem tudnám elviselni, hogy minket egész életünkben áthidalhatatlan úr válasszon el egymástól. Azért vettem fel múlt levelemben azokat a kérdéseket, melyek az egymáshoz vezető utat előkészíthetik. Nekem veled szemben már csak egy igényem van: szeretnék

téged magam mellett látni, s osztozni az én hitem erősítő, nemesítő, s egyedül igazán boldogító erejében. Azt írtad leveledben, hogy az én életemnek van célja, tartalma és értelme, s ugyanott mondod, hogy a tiednek már se célja, se értelme. Azt mondod szerető nagyítással, hogy verést érdemelnél, ha engem hivatásomtól eltéríteni igyekeznél. De vajon mit érdemelnék én, ha mindez engem közömbösen hagyna, s még csak meg sem kísérelném, hogy téged megnyerjelek? Hidd el, nem valami regényes megtérés előidézése vagy egy szellemi torna győzelmének reménye sarkall engem. Én minden ilyen mellékízű célról szívesen lemondok. Hogy én téged hívő embernek szeretnék tudni, az nem titok előtted. Sokszor megremegek a gondolattól, hogy mit veszítettél eddig s még mit veszíthetsz, mert távol állasz Istentől. Életed legnagyobb szerencsétlensége az, hogy nem volt hited, vagy ha a keresztségben megkaptad, hogy utána elvesztetted. - Máskor meg egészen átjár az öröm, ha elgondolom, mi lehetne belőled, ha természeted egész hevével és következetességével a legmagasabb életcél szolgálatába állnál s a Krisztus-követők közé sorakoznál.

Látod, ezt a célt tartottam szem előtt, mikor múltkori levelemben világnézeti kérdéseket felvettem, melyeket sajnos visszautasítottál. Remélem, hogy ezt ezúttal nem fogod tenni, mert nagyon megszorítanál vele. - De sőt nem is okvetlenül kívánom, hogy részletes eszmecserébe bocsátkozzál velem. Azzal is megelégednék, ha a fent megpendített gondolatokat átélmélnéd, ha mögöttük az igazságot legalábbis gyanítanád, s teljes felderítésükre nagy jóakarattal tovább kutatnál, s az eredményről, észrevételeidről beszámolnál, s esetleg kérdést intéznél arra vonatkozólag, ami előtted valószínűnek vagy igaznak látszik, de nem egészen világos. Fiadnak ezt a kérését - akiről azt állítod, hogy szereted - nem fogod visszautasíthatni.

Most pedig befejezem leveletem, mert szeretném, hogy még Pesten találna téged. Mama leveléből értesültem, hogy 28-án fogtok kiköltözni. Szí-vemből kívánom, hogy ez a nap egy szerencsésebb, békésebb és boldogabb jövő kezdetét jelentené számotokra. A kezdet nehézségei s az egész új és szokatlan élet apró-cseprő elkerülhetetlen kellemetlenségei ne kedvetlenítsenek el. Ha jövőre hazakerülök, már munkálkodástok szép gyümölcseivel örvendeztethettek meg. Addig is sokszor ölel és csókol szerető fiad

fr. József

Kuklay Antal

EMLÉKBESZÉD*

Pataki kisdíakként sokszor elgondoltam, hogy milyen jó lett volna száz évvel korábban, a szabadságharc idején, a hősi korban élni. Látni Széchenyit a

* Elhangzott a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Közgyűlés 2001. október 23-i ülésén.

Lánchíd avatásánál, hallani Petőfit és Kossuthot. Nem sejtettem, hogy alig egy évtized múlva én is tanúja leszek - Pilinszky szép szavaival - hogy "a tények mögé száműzött Isten időről-időre átvérzi a történelem szövetét".

A budapesti Központi Szeminárium Eötvös utcai épülete légvonalban alig ötszáz méterre volt a rádiótól. Az őszi lelkigyakorlat csöndjét egyszer csak felverte a fegyverropogás. Másnap hallottuk, hogy ledöntötték a Sztálin-szobrot. Harmadnap pedig, a véres csütörtökön kispaptársammal a Madách téri SZTK-rendelőintézetbe menet láttuk a téren a holttestekkel megrakott teherautókat, s a járókelők arcán a döbbenetet és iszonyatot. Hallottuk szájukból a felháborodás, a megvetés és a szitok szavait. Azon a délutánon "testközelen" találkoztunk az olvasmányainkból ismert bolsevista terrorral.

Aztán megéltük, hogy a világ leghatalmasabb hadserege a pesti utcákon, a pesti srácoktól elszenvedte a hadászat történetének legcsúfosabb vereségét. Az Üllői úton leomlott házfalak között kiégett harcokocsikat, leszakadt tarajos hernyótalpakot és orosz katonák ellapított holttesteit kerülgetve igyekeztünk a kórházakba. És ott találkoztunk csodálatos fiatalokkal, akik szétlőtt kézzel éjszaka kiszöktek, hogy társaiknak segítsenek őrséget állni, plakátot ragasztani. Diáklányokkal, akik golyózáporban szedték össze a sebesülteket. Orvosokkal és ápolónőkkel, akik napokon át, alvás nélkül álltak a műtőasztalok mellett. Élelmiszer- és gyógyszerraktárrá átalakított tantermeinkből hordtuk szét a Máltai Szeretetszolgálat küldeményeit. Láttuk az ország minden részéből a fővárosba jövő élelmiszerrel megrakott szekereket és teherautókat. Láttuk az utcákon az érintetlen betört kirakatokat, a tereken az őrizetlen adománygyűjtő nyitott ládákat és a frissen hantolt sírokat. A tények mögé száműzött Isten átvérezte a történelem szövetét.

De mi volt a forrása ennek a vérnek? Milyen eszme hevítette, és milyen érzés dobogtatta azonos ritmusban a sok millió szívet? Azt hiszem, '56 két kulcsszava az autonómia és a szolidaritás: az önrendelkezés eszméje és a testvériség szelleme.

1956 az autonóm emberi személy lázadása volt a dialektikus és történelmi materializmus brossúráiba csomagolt önkényuralom ellen. A lenini elv ellen, mely szerint erkölcsös mindaz, ami a szocializmus győzelméhez vezet. S ennek gyakorlati értelmezése ellen, mely szerint erkölcsös mindaz, amit a kommunista párt mindenható főtitkára elhatároz, aki elé reszketve léptek legbizalmasabb emberei is, mert tudták, hogy egyetlen szavával bárkit, bármikor, bármiért megfoszthat az életétől. Aki számára az emberi jogok chartája csak papírfecni, polgári humbug. Akinek a szobrához évről-évre odaterelték az alattvalókat imádkozni és magukat megalázni. Ezt a bálványt, a gulágok istenét döntötte le október 23-án Budapest népe, s gyújtottak a fejénél tüzet kócból és vattából ezzel a felkiáltással: "Íme Sztálin, a mi lángoló eszünk!".

1956 a család lázadása volt a kollektívizmus falansztere ellen. A személyiségünket formáló és kiteljesítő családi életé, melyet az íróasztal mellett

gyártott ideológia feudális csökevényként akart eltörölni, hogy a gyermekek és felnőttek, a férfiak és nők érzelmi életének központja a permanens forradalom eszméje által hevített Mozgalom legyen.

1956 az autonóm polgári közösségek lázadása volt a Párt hatalmi monopóliuma ellen, amely gyanakvó szemmel figyelt és számolt fel minden baráti társaságot, fórumot, egyesületet és egyházat, mint a szocializmust fenyegető potenciális szervezkedést.

És 1956 a szuverenitásától megfosztott nemzet lázadása volt az ideiglenesnek nevezett végérvényes megszállás ellen. Az élet minden területét irányító szovjet tanácsadók arroganciája ellen, akik jól ismerték Sztálin ítéletét a Kárpát-medencébe betokosodott idegen testről: "A magyar kérdés vagonkérdés."

Sztálin nem beszélt a levegőbe. Tudta, hogy a lázadás szelleme, az autonómia kísértése ott él a magyarokban, éppúgy, mint az örményekben és a kozákokban. Mert minden kisdíák tudta, hogy a "ruszki" és a "davaj" szó nem ugyanazt jelenti a magyar és az orosz szájából. Mert nagyapjuktól hallották, hogy ezzel a szóval terelték őket malenkij robotra.

Nyelvében él a nemzet. Ez az ártatlannak látszó kijelentés: "Annyian voltak, mint az oroszok." Dávid parittyájának éles köve volt, amely Góliát homlokának a közepébe talált. Ezt a nyelvi parittyát kellő időben csak át kellett cserélni Molotov-koktéllra, s az ötödik emeletről megcélozni vele a T 34-esek légszűrőjét. A lázadás szellemét csak szította az orosz tanárok összeesküvése, akik egy vagy két jeggyel jobbat adtak növendékeiknek, hogy el ne rontsák bizonyítványukat. Mert még a kitűnő tanulók sem voltak hajlandók oroszul tanulni.

1956-ban Dávid legyőzte Góliátot. Egy világhódító ideológia és egy világalomra törő nagyhatalom halálos sebet kapott. Szerov tábornok, a szovjet politikai rendőrség főnöke hiába járta október elejétől Budapest utcáit és szervezte a sortüzeket a rádiónál és a parlamentnél. Mikor a tőrbeccalt fegyverszüneti küldöttséget, Maléter Pált és társait a tőkeli szovjet laktanyában letartóztatta, és fehér kesztyűjét levetve cinikusan mondta: *Finita la commedia* (Vége a színjátéknak), tudtán kívül próféta volt. Mert akkor a nagyközönség, az egész világ színe előtt a szovjet bolsevizmusról lehullott a humanista álarc. A francia, olasz és amerikai baloldali értelmiség, a szalonbolsi írók, művészek és filozófusok többé már nem mentegethették magukat Lukács György minden aljasságra és embertelenségre felmentést adó paradigmájával: A legrosszabb szocializmus is jobb, mint a legjobb kapitalizmus. A felbomló testről már nem lehetett eltüntetni a hullafoltokat.

1956 novemberében a pesti házak falán megjelent a felírás: Reszkess Szerov, jönnek az óvodások! Az óvodások eljöttek, és gyermekeikkel együtt kutatják a titkos levéltárak lassan megnyíló szekrényeit, vonják le a vészorszak tanulságait, és dolgoznak az emberi személy, a család, a polgári közösségek és a kis népek autonómiáját tiszteletben tartó társadalom és világrend megteremtésén.

Lehet, hogy munkájuk gyümölcsét csak unokáik fogják látni. De - ahogy Patakon tanultuk - In rebus magnis et velle sat est (Nagy dolgokat akarni is elég). Mert csak az álmaink válhatnak valóra.

Az éjjel azt álmodtam, hogy október 23-át az ENSZ az autonómia világnapjává nyilvánította.

FLORILEGIUM

Ahogy vannak színvakok, ugyanúgy vannak létvakok - mondja Heidegger azokról, akik érzéketlenek a létre, akiknek nincs létélményük, léttudatuk.

*

Eljutunk-e a tranquillitas ordinis-hez, a békéhez, az emberi viszonylatok kielégítő rendezettségéhez? Ez a kérdés gyötri mindnyájunk lelkét. Kialakul-e az a Krisztus-ellenes világ, amely elméletileg teljesen kiképződött az újabb bölcseletben? Ezt nem a fegyverek, hanem a szellem ereje, a lélek felké-szültése dönti el...

Ha a keresztény elvek életté, élő valósággá válnak bennünk, akkor nemcsak visszautasítunk, hanem életképtelenné is teszünk minden mégoly győzedelmes törekvést is, amely azokkal ellenkezik...

Tudjuk, hogy minden történésnek kettős arculata van. Az egyik a közvetlenül felfogott és átélt, csupán csak a változó tüneményeket mutatja, a másik a szellem átformáló erejét szemlélteti és teljes valóságában Isten örök terveiben bontakozik ki. Szent Ágoston is ezek keresésében és szemléletében talált megnyugvást, amikor a maihoz hasonló romboló átértékeléseket látta. Ennek leszűrődése halhatatlan értékű műve, a *De civitate Dei*. Nyomdokain kell nekünk is járnunk, ha azt akarjuk, hogy az emberi képmutatás, szenvedély, becstelenség és kegyetlenség szemlélete meg ne ingasson bennünket. A teremtmény nyögésétől és vajúdo fájdalmaitól, amelyekről Szent Pál oly ékesszólással beszél (Róm. 8, 19.), senki sem szabadulhat meg. Nemcsak testi, hanem lelki életünk is alá van vetve ezek törvényének. A szennyes áradat ne sodorjon bennünket magával, hanem ha keresztül megy rajtunk, szükségszerűen érint bennünket, mivel benne élünk, tisztuljon meg lelkünkben úgy, hogy hitünk és keresztény elveink erejében utolsó maradványait is el tudjuk távolítani. Emberi hatalmaktól és ezeknek jó és rossz befolyásától nem mentesíthetjük magunkat. De nem rájuk támaszkodunk és nem tőlük várjuk nagy emberi és szellemi mivoltunk megvalósulását és kialakulását. Istenhez pedig csak Krisztus által és erejében közeledhetünk. Ezért, ha a nagy kataklizmák között és azok révén a sok megtévesztő Krisztus-ellenes jelszó és törekvés csábításai között kérdést intéz hozzánk, mint egykor apostolaihoz: ti pedig kinek tartotok engem? - feleletünk egész meggyőződéses viselkedésünk révén mindig Péteré legyen: Te vagy az Isten Fia, aki a világra jöttél (Mt. 16, 16.). Nem fogadnak be, el akarnak üldözni, de hívő szemem lát Téged, s tudom, hogy az emberiség sorsa a Te kezébe van letéve.

Horváth Sándor O.P.
(1940.)